

Β. Ἀ. Σαρρῆς

*Ἡ ποιητικὴ
τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου*

Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος εἶναι πολυσυζητημένο ἀπό ἄποψη φιλολογική κείμενο¹. Πολλές ἀπόψεις ἔχουν ἐκφραστεῖ σχετικά μέ τόν ποιητή καί τό χρόνο γραφῆς, οἱ ὅποτες, καθῶς τίς περισσότερες φορές εἶναι ἀντικρουόμενες καί συχνά ἄκρως ἀντίθετες, ἀντί νά ὀδηγήσουν σέ λύσεις καί ὀριστικές θέσεις γιά τόν Ἀκάθιστο, δυστυχῶς, ἔχουν παρασύρει τήν ἔρευνα σέ μία ἀνεργάτιστη καί ἀλυσιτελή προσπάθεια, μέ ἀποτέλεσμα ἡ χρονολόγησι τοῦ Ὕμνου νά κινεῖται σέ ἕνα διάστημα περίπου τεσσάρων αἰώνων, ἀπό τό 431 μ.Χ., μέχρι τόν ἕνατο Βυζαντινόν αἰῶνα, ἐνῶ παράλληλα γιά τόν ποιητή ἔχουν προταθεῖ διάφορα ὀνόματα, ἀπό τόν αἰρετικόν Ἀπολλινάριον Λαοδικείας ἕως τόν πατριάρχην Φώτιον².

Ὅλη αὐτή ἡ ἐνασχόλησι καί ἔρευνα γύρω ἀπό τά ζητήματα αὐτά, πέρα ἀπό τή σύγχυσι πού προκάλεσε, ὀδήγησε καί σέ ἕνα σημαντικόν πρόβλημα. Ἐπικέντρωσε τή μελέτη σέ στοιχεῖα ἔξω ἀπό τό κείμενον καί ἔθεσε σέ δευτέρην μοῖραν τό ἴδιον τό κείμενον τοῦ Ἀκαθίστου³ καί ἔτσι ζητήματα ποιητικῆς πού μποροῦν νά μᾶς δώσουν σταθερές ἀπαντήσεις γιά τά ἐρωτήματα τῆς φιλολογικῆς ἔρευνας μένουσιν ἀδιευκρίνιστα καί ἀναξιόποιητα.

Στόν Ἀκάθιστον Ὕμνον ἰδιαίτερα ἀξιόπρόσεκτη εἶναι ἡ δομή τοῦ ποιήματος. Καθῶς ἀνήκει στό ὕμνογραφικόν εἶδος τῶν κοντακίων, ὁ Ἀκάθιστος πα-

1. Ἰδιαίτερα πλούσια εἶναι ἡ βιβλιογραφία γιά τόν Ἀκάθιστον Ὕμνον. Σημειώνουμε μόνο τὰ πύο σημαντικά μελετήματα: Σ. Εὐστρατιάδης, «Ρωμανός ὁ Μελωδός καί ἡ Ἀκάθιστος», *Γρηγόριος Παλαμᾶς* 1 (1917). G. Meersseman, *Der Hymnos Akathistos in Abendland*, Freiburg 1958. E. Wellesz, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford, 1961, σ. 191-197· τοῦ ἰδίου, «The Akathistos. A study in Byzantine Hymnography», *Dumbarton Oaks Papers* 9-10 (1956) 141-174. Ν. Β. Τωμαδάκης, *Συλλάβιον Βυζαντινῶν Μελετῶν καί κειμένων*, τχ. 1: «Ἡ Ἀκάθιστος ἑορτή καί ἡ ὕμνολογία τῆς», Ἀθήνα 1964 (ἡ μελέτη καί στό βιβλίον του: *Ἡ βυζαντινή Ὑμνογραφία καί Ποίησις*, ἦτοι *Εἰσαγωγή εἰς τήν Βυζαντινήν Φιλολογίαν*, τ. 1, Ἀθήνα 1965, σ. 153-172). Κ. Μητσάκης, *Βυζαντινή Ὑμνογραφία*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 483-509 καί 533-536 (ὅπου καί ἀναλυτική βιβλιογραφία γιά τόν Ἀκάθιστον Ὕμνον). J. Szoverffy, *A Guide to Byzantine Hymnography*, I, Brookline, Mass and Leyden, 1978, σ. 118-129. Θ. Ε. Δετοράκης, *Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος καί τά προβλήματά του*, Ἀθήνα 1993.

2. Τόν πατριάρχην Φώτιον προτείνει ὡς ποιητή τοῦ Ἀκαθίστου ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς (*Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος, οἱ Ρῶς καί ὁ πατριάρχης Φώτιος*, Ἀθήνα 1903, ἀνατύπωσις Πουρνάρας, Θεσσαλονίκη 1993). Ὁ Ν. Β. Τωμαδάκης, *Ὑμνογραφία*, ὁ.π., σ. 160, δέχεται ὡς ποιητή τοῦ Ἀκαθίστου τόν πατριάρχην Γερμανόν καί χρονολογεῖ τόν Ὕμνον στόν 8ο αἰῶνα. Ὁ πατριάρχης Σέργιος (7ος αἰ.) ὡς αἰρετικός καί μονοθελήτης ἀποκλείεται νά ἔχει συνθέσει τόν Ἀκάθιστον. Οἱ περισσότεροι πάντως μελετητές συγκλίνουν στό πρόσωπον τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, ἔξαιρου τοῦ ποιητῆ κοντακίων τοῦ 6ου αἰῶνα. (Γιά τό πρόβλημα τῆς χρονολόγησις τοῦ Ἀκαθίστου καί τοῦ ποιητῆ βλ. σχετικά Κ. Μητσάκης, *Βυζαντινή Ὑμνογραφία*, ὁ.π., σ. 491-498.

3. Ἐξαιρετική ἀποτελεῖ ἡ πολύ καλή μελέτη τοῦ Κ. Μητσάκη, «Γλωσσική ἀνάλυσις τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου», *Δίπτυχα* 1 (1979) 26-36. Ἀναδημοσίευσις στόν τόμον *Τό ἐμψυχοῦν ὕδωρ - Μελέτες μεσαιωνικῆς καί νεοελληνικῆς φιλολογίας*, Ἀθήνα 1983, σ. 79-91.

ρουσιάζει καί αὐτός τὰ τυπικά χαρακτηριστικά τῆς ποιητικῆς ἐνός κοντακίου. Ἐνα κοινότυπο κοντάκιο ὁργανώνεται πάνω στὰ ἐξῆς δομικά στοιχεῖα:

α) Τό κονκούλιο (= προοίμιο), ἕνα τροπάριο πού συνοψίζει ὁλόκληρο τόν Ὑμνο, ἀλλά διαφέρει μετρικά καί μουσικά ἀπό τήν ὑπόλοιπη σύνθεση.

β) Τούς οἴκους (= στροφές), οἱ ὅποιοι εἶναι γραμμένοι πάνω στό μετρικό καί μουσικό ὑπόδειγμα τῆς πρώτης στροφῆς (= εἰρμός), δέν διαφοροποιοῦνται σέ καμία περίπτωση ἀπό αὐτό καί ἀνταποκρίνονται στίς ἀρχές τῆς ὁμοτονίας καί ἰσοσυλλαβίας.

γ) Τήν ἀκροστιχίδα, ἀλφαβητική ἢ ὀνομαστική, πού δένει τίς στροφές μεταξύ τους, καθὼς τό πρῶτο γράμμα κάθε οἴκου ἀντιστοιχεῖ καί σέ ἕνα γράμμα τῆς ἀκροστιχίδας. Ἔτσι π.χ. στό κοντάκιο τοῦ Ρωμανοῦ στόν προφήτη Ἡλία (ἀρ. 45, ἐκδ. Maas-Τρυπανίς, Ὁξφόρδη 1963) τὰ πρῶτα γράμματα τῶν τριάντα τριῶν οἴκων μᾶς δίνουν τήν ἀκροστιχίδα: ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΛΙΑΝ Ο ΡΩΜΑΝΟΣ ΑΝΕΥΦΗΜΕΙ.

δ) Τό ἐφύμνιο, ἕνα μονόστιχο μετρικό καί μουσικό μοτίβο, τό ὁποῖο σφραγίζει τό τέλος τοῦ προοιμίου ἀλλά καί κάθε στροφῆς καί ἐπαναλαμβάνεται τό ἴδιο σέ ὅλο τό ποίημα.

Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος, ὥστόσο, ξεφεύγει ἀπό αὐτόν τό γενικό κανόνα σύνθεσης τῶν κοντακίων καί παρουσιάζει στήν ποιητική του τίς ἀκόλουθες δύο σημαντικές ἀποκλίσεις⁴:

α) Οἱ οἴκοι τοῦ Ἀκαθίστου δέν παρουσιάζουν τήν ὁμοιομορφία πού ἀπαιτεῖ ὁ κανόνας σύνθεσης τῶν οἴκων σέ ἕνα κοντάκιο. Στόν Ἀκάθιστο, σέ σύνολο εἰκοσιτεσσάρων οἴκων ἔχουμε 12 οἴκους 17 στίχους καί 12 οἴκους 5 στίχους. Οἱ οἴκοι αὐτοί παρατάσσονται σέ ἐναλλαγή, δηλ. μετά ἀπό κάθε 17στιχο οἴκο ἀκολουθεῖ ἕνας 5στιχος. Οἱ εἰκοσιτέσσερις αὐτοί οἴκοι —μικροί καί μεγάλοι— δένονται μεταξύ τους μέ ἀλφαβητική ἀκροστιχίδα (Α-Ω).

β) Τό ἐφύμνιο ἀκολουθεῖ καί αὐτό τή διαφοροποίηση τῶν οἴκων. Ἔτσι, ἀντί νά ἔχουμε ἕνα ἐφύμνιο πού νά ἐπιστέφει ὅλους τούς οἴκους καί νά διατρέχει τόν Ὑμνο, στόν Ἀκάθιστο παρουσιάζονται δύο ἐφύμνια: Τό «Χαῖρε Νύμφη Ἀνύμφευτε» τό συναντοῦμε στήν ἀπόληξη κάθε 17στιχου οἴκου καί τό ἐφύμνιο «Ἀλληλούϊα» στό τέλος κάθε 5στιχου οἴκου.

Ἐπιπλέον καί ἄλλες ἰδιαιτερότητες στή σύνθεση τοῦ Ἀκαθίστου προξενοῦν τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἐρευνητῆ:

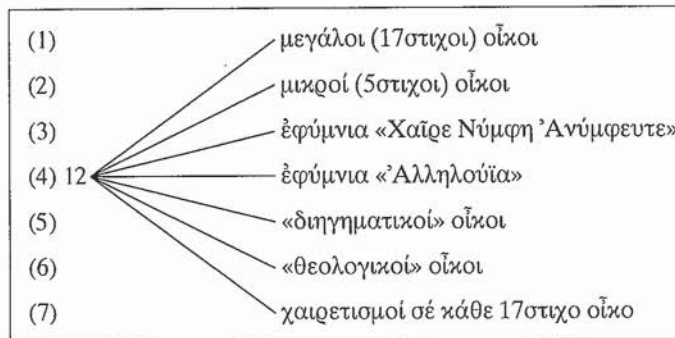
α) Σέ κάθε μία ἀπό τίς 12 17στιχες στροφές μετά τούς πέντε πρώτους στίχους ἀκολουθοῦν 12 χαιρετισμοί πρὸς τή Θεοτόκο.

4. Γιά τήν ἰδιαιτερότητα τῆς δομῆς τοῦ Ἀκαθίστου, βλ. Κ. Μητσάκης, *Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία*, τ. 1, ὁ.π., σ. 483-484. Ἡ δομικὴ ἀνάλυση πού ἐπιχειρεῖ ἡ μελέτη αὐτὴ στηρίζεται στό κριτικὰ ἀποκαταστημένο κείμενο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ C. A. Τρυπανίς, *Fourteen Early Byzantine Cantica*, Βιέννη 1968.

β) Οἱ δώδεκα πρῶτοι οἴκοι (Α-Μ) χαρακτηρίζονται «διηγηματικοί», ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀφηγοῦνται τὰ Εὐαγγελικά ἐπεισόδια ἀπὸ τὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου ὡς τὴν Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ οἱ δώδεκα ὑπόλοιποι οἴκοι (Ν-Ω) θεωροῦνται «θεολογικοί» καθὼς ἐπικεντρώνονται στὴ δογματικὴ θεολογία τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ἰδιαιτερότητες αὐτῆς τοῦ Ἀκαθίστου δημιουργοῦν πολλὰ ἐρωτηματικά σχετικὰ μὲ τὴν τεχνικὴ τοῦ κειμένου καὶ τὴν ποιητικὴ βούληση τοῦ Ὑμνογράφου. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα δομῆς τοῦ Ἀκαθίστου γίνεται φανερὴ ἡ πρόθεση τοῦ ποιητῆ νὰ ὀργανωθεῖ ὁ Ὕμνος πάνω στὸν ἀριθμὸ 12, στόχος στὴν πραγμάτωση τοῦ ὁποίου βοηθᾷ πολὺ καὶ ἡ ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίδα μὲ τὰ 24 στοιχεῖα τῆς. Ἔτσι, ἡ σύνθεση τοῦ Ἀκαθίστου παρουσιάζει στό μορφικὸ ἐπίπεδο τὴν ἀκόλουθη εἰκόνα:

Δὲν πρέπει νὰ παραθεωρήσουμε τὸ γεγονὸς πὼς ὁ ἀριθμὸς δώδεκα (12) στό ἐπίπεδο τῆς μορφῆς τοῦ Ἀκαθίστου ἐμφανίζεται ἑπτὰ (7) φορές. Καὶ οἱ δύο ἀριθμοί, στό ἐπίπεδο τῆς συμβολικῆς τῶν ἀριθμῶν, ἔχουν ξεχωριστὴ σημασία καὶ σχετίζονται ἄμεσα μεταξὺ τους, καθὼς ὁ ἀρ. (7) προκύπτει ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν (3) καὶ (4) [$7 = 3+4$] ἐνῶ ὁ ἀρ. 12 προκύπτει ἀπὸ τὸ γινόμενο τῶν ἰδίων ἀριθμῶν [$12 = 3 \times 4$].

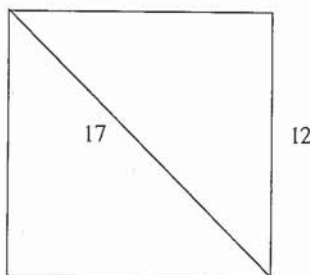
Ἀκόμη πιὸ ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ παρατήρηση πὼς οἱ δώδεκα χαιρετισμοὶ σὲ κάθε 17στιχο οἶκο ἐπαναλαμβάνονται στὸν Ἀκάθιστο Ὕμνο 12 φορές, ἐφόσον 12 εἶναι καὶ οἱ 17στιχοι οἴκοι. Ἔτσι, τὸ σύνολο τῶν χαιρετισμῶν τοῦ Ἀκαθίστου εἶναι 12×12 ἢ $12^2 = 144$. Ἐπιπλέον, ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν στίχων τοῦ Ἀκαθίστου μαζί μὲ τὰ ἐφύμνια εἶναι $288 = 12 \times 24$ καὶ συνακόλουθα ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων στοὺς 12 πρώτους «διηγηματικούς» οἴκους εἶναι 144 καὶ στοὺς 12 ἐπόμενους «θεολογικούς» ἐπίσης 144.

Ὅλα αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν τυχαῖα καὶ δείχνουν ὅτι στὴ δομὴ τοῦ Ἀκαθίστου ἀναφαίνεται ἡ πρόθεση τοῦ ποιητῆ νὰ ἀρθρώσει τὸν Ὕμνο πάνω σὲ μία συμβολικὴ ἀριθμολογία τοῦ ἀριθμοῦ 12 καὶ τοῦ τετραγώνου του.

Ὁ ἀριθμὸς δώδεκα εἶναι ἡ βάση γιὰ τὸ ἀρχαῖο δωδεκαδικὸ ἀριθμητικὸ σύστημα καὶ ἀντίστοιχα ὁ ἀριθμὸς 144 ἐκφράζει ὅ,τι ὁ ἀριθμὸς 100 γιὰ τὸ δεκαδικὸ σύστημα⁵.

Ὁ ἀριθμὸς 144, πάντως, εἶναι γεωμετρικὸς ἀριθμὸς καὶ αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, ἀφοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία μαθηματικὴ σκέψη, οἱ γεωμετρικοὶ ἀριθμοὶ μποροῦν νὰ νοηθοῦν καὶ ὡς ἀριθμοὶ καὶ ὡς γεωμετρικὰ σχήματα. Μάλιστα, σύμφωνα μὲ τὸν Πρόκλο, ἐφαρμογές τους μποροῦμε νὰ βροῦμε καὶ στὴ μουσικὴ καὶ στὴν ἀστρονομία καὶ γενικότερα στὸν ἀνθρώπινο βίον καὶ στὴν ἔρευνα τοῦ σύμπαντος⁶.

Ἐφόσον, λοιπόν, ἐν τοῖς ἀριθμοῖς σχήματα κατ' αἰτίαν ἐστίν⁷, ὁ ἀριθμὸς 144, ὡς τετράγωνο τοῦ 12, κάλλιστα μπορεῖ νὰ σχηματοποιηθεῖ γεωμετρικὰ σὲ τετράγωνο μὲ πλευρὰ 12. Μὲ βάση τὸ πυθαγόρειο θεώρημα ἢ διαγώνιος τετραγώνου μὲ πλευρὰ 12 εἶναι $12^2 + 12^2 = \Delta^2 \Rightarrow 288 = \Delta^2 \Rightarrow \Delta = \sqrt{288} = 16,94$ (σὲ ἀκέραιον ἀριθμὸ: 17). Ἔτσι προκύπτει τὸ ἀκόλουθο σχῆμα:

Τὸ σχῆμα τετραγώνου μὲ πλευρὰ 12 καὶ διαγώνιο 17 μᾶς δίνει τὶς ἀναλογίες τῶν στίχων στοὺς μεγάλους 17στιχους οἴκους. Σὲ σύνολο 17 στίχων 12 χαιρετισμοί. Ἀκόμη, στὸ ἐμβαδὸν τοῦ σχήματος αὐτοῦ μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν ἀκόλουθη δομικὴ ρύθμιση τοῦ Ἀκαθίστου: 144 χαιρετισμοὶ σὲ 12 17στιχους οἴκους.

Διευκρινίζουμε ἐδῶ, πῶς γιὰ τὸν ποιητὴ τοῦ Ἀκαθίστου, τὸ πυθαγόρειο θεώρημα δέν χρειαζόταν γιὰ νὰ βρεῖ ὅτι ἡ διαγώνιος τετραγώνου μὲ πλευρὰ 12 εἶναι σὲ ρητὸ ἀριθμὸ 17, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ μαθηματικὰ συγγράμματα γνώριζε

5. Γιὰ τὴ συμβολικὴ τῶν ἀριθμῶν βλ. Allendy, *Le Symbolisme des nombres: essai d'arithmosophie*, Paris 1948.

6. Procli *Diadochi*, In *Platonis rem Publicam Commentarii*, ed. W. Kroll, vol. 2, Teubner, Leipzig 1899¹, 1901² ἢ Hakkert Amsterdam 1965, 2.36.3-7.

Τὸν γεωμετρικὸν ἀριθμὸν ἀριθμητικῶς τε ἅμα δεῖ καὶ γεωμετρικῶς θεωρῆσαι καὶ πρὸς γε μουσικῶς εἰ δυνάμεθα, καὶ ἀστρονομικῶς, ἔπειτα διαλεκτικῶς, εἰς τε τὴν ἀνθρωπιαν ἀναπέμψαι περίοδον καὶ εἰς τὴν παντὸς τοῦ κόσμου θεωρίαν.

7. Procli *Diadochi*, In *Primum Euclidis elementorum librum Commentarii*, ed. Friedlein G., Teubner, Leipzig 1873, 61.1-10.

ὅτι οἱ ἀριθμοὶ 12 καὶ 17 συνιστοῦν «πλευρικό καὶ διαμετρικό λόγο» στὰ πλαίσια μιᾶς τυποποιημένης γεωμετρικῆς ἀκολουθίας⁸. Ἔτσι, ἓνας βυζαντινὸς μὲ ἐπαρκῆ μαθηματικὴ παιδεία ἐβλεπε στὴν ἀναλογία 12 πρὸς 17 σχηματοποιημένο τετράγωνο.

Βέβαια, καὶ τὸ σύνολο τῶν στίχων τοῦ Ἀκαθίστου (= 288) σχηματοποιεῖται γεωμετρικά σὲ τετράγωνο, διπλάσιο τοῦ 144, τὸ ὁποῖο χαράσσεται μὲ πλευρὰ τὴν ἴδια τὴν ἄρρητη διαγώνιο (ρίζα 288 = 16,94) τοῦ τετραγώνου 144. Αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι μαθηματικοὶ τὸ γινώριζαν. Ἐπειδὴ ὁμως δέν μποροῦσαν νὰ κάνουν ὑπολογισμούς μὲ ἄρρητους ἀριθμούς, μετέτρεπαν τὸ 16,94 σὲ 17. Ἔτσι οἱ 288 στίχοι στὴν περίπτωσή μας σχηματοποιοῦνται σὲ τετράγωνο μὲ πλευρὰ 17 καὶ ἐμβαδὸν 289. Τὸ τετράγωνο αὐτὸ θεωρεῖται ἐπίσης διπλάσιο τοῦ 144 μὲ διαφορὰ μιᾶς μονάδας ἀφοῦ $289 = 288 + 1$.⁹ Σὲ ἓνα τέτοιο τετράγωνο μὲ πλευρὰ 17 σύμφωνα μὲ τὸ πυθαγόρειο θεώρημα ἢ διαγώνιος εἶναι $17^2 + 17^2 = \Delta^2 \Rightarrow 578 = \Delta^2 \Rightarrow \Delta = \text{ρίζα } 578 \Rightarrow \Delta = 24,03$ (σὲ ἀκέραιο ἀριθμὸ: 24). Ἄν μάλιστα θεωρήσουμε ὡς πλευρὰ τοῦ τετραγώνου τὴν ρίζα 288 τότε ἡ διαγώνιος εἶναι ἀκριβῶς 24, ἀφοῦ $\Delta = \text{ρίζα } 576 = 24$.

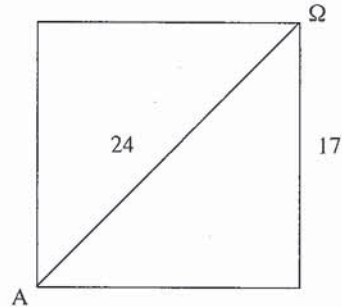
Σὲ ἀκέραιους ἀριθμούς, σὲ κάθε περίπτωση, προκύπτει τὸ ἀκόλουθο σχῆμα:

8. *Theonis Smyrnaei philosophi, Platonici expositio rerum mathematicum ad legendum Platonem utilium*, Teubner, Leipzig 1878, 43-45.

...ὡσπερ δὲ τριγωνικούς καὶ τετραγωνικούς καὶ πενταγωνικούς καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ σχήματα λόγους ἔχουσι δυνάμει οἱ ἀριθμοί, οὕτως καὶ πλευρικούς καὶ διαμετρικούς λόγους εὐρομεν ἂν κατὰ τοὺς σπερματικούς λόγους ἐμφανιζομένους τοῖς ἀριθμοῖς· ἐκ γὰρ τούτων ρυθμίζεται τὰ σχήματα... ἔσται τὸ μὲν ἀπὸ τῆς <ε> <'> πλευρᾶς τετράγωνον κε', τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ζ' <διαμέτρου> μθ' ...πάλιν ἂν τῆ <ε> <'> πλευρᾶ προσθῆς τὴν ζ' διάμετρον ἔσται ιβ'. κὰν τῆ ζ' διαμέτρῳ προσθῆς δὶς τὴν ε' πλευρᾶν, ἔσται ιζ'.

9. Βλ. σχ. *Procli Diadochi, in Primum Euclidis elementorum librum commentarii*, δ.π., 61,6-17: καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς σχήματα κατ' αἰτίαν ἐστίν... ὅπου μὲν ἀπαλλάκτως τὰ αὐτὰ συμπτώματα θεωροῦμεν, ...ὅπου δὲ τὸ σύνεγγυς ἀγαπῶμεν, οἷον εὐρόντες ἐν γεωμετρῷ τετράγωνον τετραγώνου διπλάσιον, ἐν ἀριθμοῖς δὲ οὐκ ἔχοντες ἐνός δέοντός φαμεν ἄλλον ἄλλου διπλάσιον ὑπάρχειν... Στὴν ἐφαρμογὴ αὐτῆς τῆς προβληματικῆς ὁ Πρόκλος φέρνει ὡς παράδειγμα τὸ τετράγωνο μὲ ἐμβαδὸν 50, τὸ ὁποῖο προκύπτει ὡς διπλάσιο ἀπὸ τὴν ἄρρητη διάμετρο τοῦ τετραγώνου μὲ ἐμβαδὸν 25: ἐὰν γὰρ πλευρᾶν τὸν ε' λάβῃς τετραγώνου τινός, καὶ ἐν τούτῳ διάμετρον ἄρρητον πάντως διὰ τὸ ρητὴν εἶναι τὴν πλευρᾶν, ἔσται τὸ μὲν ἀπ' αὐτοῦ κε', διπλάσιον δὲ τούτου τὸ τῶν ν' χωρίον, οὗ ἦν ἄρρητος ἢ πλευρᾶ· οὐ γὰρ ἔστιν ἀριθμὸν λαβεῖν τετράγωνον τετραγώνου διπλάσιον. ἐὰν οὖν ρητὴν, ἐθέλωμεν διάμετρον εὐρεῖν, δυναμένην τοῦ ἀπὸ τῆς πεμπάδος διπλάσιον, τὴν σύνεγγυς λαμβάνοντες τὴν δυναμένην οὐκ αὐτὸ (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον), ἀλλὰ τὸ μονάδι ἔλασσον, τὸν ζ' ληψόμεθα, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ τῶν μθ', μονάδι ὃν ἔλασσον τοῦ ν', ὃ ἦν τὸ ἀπὸ τῆς ἄρρητου διαμέτρου. *Procli Diadochi, In Platonis rem publicam commentarii*, δ.π., 2.38.

Ἡ ἴδια μαθηματικὴ πρακτικὴ ἰσχύει καὶ στὴν περίπτωση τῶν τετραγώνων μὲ ἐμβαδὸν 144 καὶ 288 ἀντίστοιχα: βλ. καὶ Θεών Σμυρναῖος, δ.π., 44.13-17, ὅπου δηλώνει ὅτι: ποτὲ μὲν μονάδι ἔλαττον, ποτὲ δὲ μονάδι πλέον ἢ διπλάσιον τὸ ἀπὸ τῆς διαμέτρου τετράγωνον τοῦ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς καὶ ῥηταὶ αἰ τοιαῦται καὶ πλευραὶ καὶ διαμέτροι.

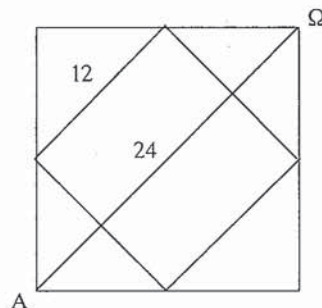

Τό τετράγωνο αυτό με διαγώνιο 24 και έμβασόν $288+1$ μās δίνει τή συνολική όργάνωση τών στίχων στον Άκαθιστο Ύμνο: 288 στίχοι σε 24 συνολικά οϊκους. Τό +1 στο έμβασόν του τετραγώνου αυτού δέν πρέπει νά μās προβληματίζει για τούς έξης δύο λόγους:

α) ή αριθμητική διαφορά μιās μονάδος, ή όποία προκύπτει από τήν άναγωγή του άρρητου 16,94 σε ρητό 17, δέν έπηρεάζει γεωμετρικά τήν κατασκευή του τετραγώνου τό όποιο είναι διπλάσιο του τετραγώνου 144, άφου χασσεται από τή διαγώνιο του.

β) κάλλιστα μπορούμε νά θεωρήσουμε ότι τό +1 παραπέμπει στήν άκροστιχίδα A-Ω, ή όποία δένει σε μία όλότητα τό ποίημα του Άκαθιστου. Έτσι, ό Άκαθιστος άναδεικνύεται όχι μόνο γεωμετρικά αλλά και αριθμητικά τέλειο τετράγωνο καθώς συνολικά έχουμε $288+1=17^2$ στοιχεία. Η ρύθμιση αυτή ένισχύεται άκόμη περισσότερο από τό γεγονός πως ή άκροστιχίδα A-Ω δέν παραπέμπει άπλα στο άλφάβητο αλλά έχει συμβολική σημασία, όπως θά δοϋμε στή συνέχεια.

Άπό τούς αριθμητικούς συσχετισμούς τής δομής του Άκαθιστου προκύπτουν, λοιπόν, δύο τετράγωνα. Ένα μικρό με πλευρά 12 και ένα μεγάλο με πλευρά 17. Καθώς μάλιστα ή διαγώνιος του μικροϋ τετραγώνου (17) είναι ίση με τήν πλευρά του μεγάλου τετραγώνου, τότε τό μικρό τετράγωνο έγγράφεται στο μεγαλύτερο και προκύπτει τό άκόλουθο σχήμα:

Τό τελικό αυτό σχήμα, στο έμβασόν τών τετραγώνων, μās δίνει τό σύνολο

τῶν 144 χαιρετισμῶν ἐνταγμένων μέσα σέ ἓνα γενικότερο πλαίσιο 288 ἢ 288 + 1 στίχων.

Μέ ὄλες αὐτές τίς μαθηματικές πράξεις καί γεωμετρικές κατασκευές ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ ἀριθμητικές συνιστώσες τοῦ Ἀκαθίστου διέπονται ἀπό ἓνα μαθηματικό συλλογισμό πού παραπέμπει σέ ἓναν ἀντίστοιχο γεωμετρικό σχεδιασμό. Οἱ διαπιστώσεις αὐτές δέν εἶναι χωρὶς διασύνδεση μέ τή βούληση τοῦ ποιητῆ νά ἀρθρώσει τό ποίημά του πάνω σέ μία γεωμετρική βάση. Τή σκέψη μας νά κινηθοῦμε σέ αὐτή τή συλλογιστική κέντρισε τό ρῆμα «ἀναγράφω» πού συναντοῦμε στό προοίμιο τοῦ Ἀκαθίστου «Τῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ». Στά λεξικά τῆς Ἀρχαίας καί Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, ἀνάμεσα στίς σημασίες πού ἐκλαμβάνει τό ρῆμα «ἀναγράφω» καταγράφεται καί μία πολύ εἰδική σημασία μέ ἀναφορά σέ χωρία τοῦ Πλάτωνα καί τοῦ Ἀριστοτέλη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἑξῆς: *σύρω γραμμᾶς μαθηματικῶς καί κατασκευάζω γεωμετρικά σχήματα*¹⁰.

Ἐπιχειρώντας νά μεταφράσουμε τό προοίμιο «Τῆ Ὑπερμάχῳ» διαπιστώσαμε ὅτι τό ρ. «ἀναγράφω», τό ὁποῖο κυριολεκτικά σημαίνει: «χαράσσω πάνω σέ πλάκα καί δημοσιεύω», δημιουργεῖ δυσχέρειες στή μετάφραση καί σίγουρα δέν εἶναι ἡ πιό ἐπιτυχημένη ἐπιλογή τοῦ ποιητῆ, εἴτε γιά νά δώσει τή σημασία τοῦ «ἀφιερώνω» ἢ «ἀποδίδω τή νίκη» εἴτε τή σημασία «προσφέρω εὐχαριστήρια ἐγκώμια». Στήν πρώτη περίπτωση θά ἦταν πιό δόκιμο τό ρῆμα «ἀνατίθημι», ἐνῶ στή δεύτερη θά μπορούσε νά ἐπιλεγεῖ τό ρῆμα «ἀναμέλω». Ἡ ἐπιλογή τοῦ ρήματος «ἀναγράφω» μᾶς φέρνει πιό κοντά στή μεταφραστική ἀπόδοση: «Γιά Σένα, Θεοτόκε, τήν προστάτιδα Στρατηγό, ἡ Πόλις Σου σχεδιάζω/συνθέτω εὐχαριστήριο προσφορά (= ὕμνο) γιά τή νίκη». Ὁ ποιητής τοῦ Ὕμνου ἐπιλέγει τό ρῆμα «ἀναγράφω» ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ παράλληλα μέ τή σημασία τοῦ «σχεδιάζω/συνθέτω ὕμνο» νά συνυποδηλώνεται καί ὁ γεωμετρικός/μαθηματικός σχεδιασμός πού διέπει τήν ὀργάνωση τοῦ Ἀκαθίστου.

Ἡ γεωμετρική καί μαθηματική αὐτή δομή τοῦ Ἀκαθίστου δέν εἶναι οὔτε τυχαία οὔτε αὐθαίρετη. Ἔχει συγκεκριμένη ἀφετηρία καί πηγὴ ἐμπνευσης.

Ὁ Ἀκάθιστος ὅπως εἶδαμε, χωρίζεται ἀπό ἄποψη περιεχομένου σέ δύο ἐνότητες. Οἱ πρῶτοι 12 οἴκοι εἶναι «διηγηματικοί» καί ἀρχίζουν μέ τό «Ἄγγελος πρωτοστάτης» καί οἱ ἐπόμενοι 12 οἴκοι εἶναι «θεολογικοί» καί ἀρχίζουν μέ τόν 13ο οἶκο πού ἀντιστοιχεῖ στό γράμμα Ν καί ἀναφέρεται στή «Νέα κτίση» πού διαμορφώνει ὁ Θεῖος Λόγος μέ τήν ἐνανθρώπησή του. Ἔτσι, ἡ ἀρχὴ τῶν θεολογικῶν οἴκων εἶναι ἡ ἀκόλουθη: *Νέαν ἔδειξεν κτίσιν ἐμφανίσας*

10. Βλ. σχετικὰ H. Liddel - R. Scott, *Greek-English Lexicon*, Oxford, 1843, repr. 1961, s.v. *ἀναγράφω*.

ὁ Κτίστης ἡμῖν τοῖς ὑπ' Αὐτοῦ γενομένοις. Τό σημεῖο ὅπου γίνεται ἡ ἀναφορά στή «Νέα κτίση», εἶναι καίριο στή δομή τοῦ Ἀκαθίστου καί δείχνει ὅτι ὁ ποιητής δίνει ἰδιαίτερη βαρύτητα σέ αὐτή τή θεολογική διατύπωση. Ἐξάλλου, εἶναι ἡ δεύτερη φορά στόν Ἀκάθιστο πού ἔχουμε ἀναφορά στή «Νέα κτίση». Στούς δύο τελευταίους χαιρετισμούς τοῦ πρώτου οἴκου (Α) ἔχουμε τή διασύνδεση τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἐγκαθίδρυση τῆς «Νέας κτίσεως».

Χαῖρε δι' ἧς νεουργεῖται ἡ κτίσις

Χαῖρε δι' ἧς βρεφουργεῖται ὁ Κτίστης

Ἡ «Νέα κτίση» στή θεολογία εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πού ἀποτυπώνει τόν οὐρανό ἐπί γῆς ἢ ἀλλιῶς φανερώνει στή γῆ τήν «καινή κτίση» πού θά καθιδρῦσει ὁ Χριστός μέ τή συντέλεια τοῦ κόσμου¹¹. Αὐτή ἡ «καινή κτίσις» ἢ «ἄνω Ἱερουσαλήμ» παρουσιάζεται καί περιγράφεται στά δύο τελευταῖα βιβλία, ΚΑ' καί ΚΒ', τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη. Ἡ «ἄνω Ἱερουσαλήμ», ἢ «πόλις τοῦ Θεοῦ», στήν περιγραφή τῆς Ἀποκάλυψης παρουσιάζει ὅλα τά ἐξωτερικά χαρακτηριστικά μιᾶς ἐπίγειας πόλης μέ τείχη καί πυλῶνες, σχῆμα καί διαστάσεις: ὅλα αὐτά, βέβαια, ἐνταγμένα σέ ἓνα ἐπίπεδο μεταφυσικό καί ἄκρως συμβολικό. Αὐτό ὅμως πού μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι πῶς στή σύνθεση τῶν δομικῶν στοιχείων τῆς «ἄνω Ἱερουσαλήμ» δηλ. τῆς «καινῆς κτίσεως», κυριαρχεῖ ἡ συμβολική τοῦ ἀριθμοῦ 12 καί τοῦ τετραγώνου του 144. Εἶναι οἱ δύο ἀριθμοί πού ἐντοπίσαμε τή σημασία τους καί γιά τή δομή τοῦ Ἀκαθίστου.

Σύμφωνα, λοιπόν, μέ τήν περιγραφή τῆς Ἀποκάλυψης στήν «ἄνω Ἱερουσαλήμ» συναντοῦμε:

(1)	Πυλῶνες
(2)	Θεμελίους λίθους τοῦ τείχους
(3)	Ἵνόματα ἀποστόλων γραμμένα στούς πυλῶνες
(4) 12	Ἵνόματα φυλῶν Ἰσραήλ γραμμένα στούς θεμελίους λίθους
(5)	Ἀγγέλους στούς πυλῶνες ὡς φρουρούς
(6)	Καρπούς πού παράγει τό «ξύλο τῆς ζωῆς»
(7)	Χιλιάδες στάδια ἢ ἕκταση τῆς πόλεως

11. Βλ. σχετικά Ἀρχμ. Εὐσεβίου Βίττη, *Ὁμιλίες πνευματικῆς οἰκοδομῆς εἰς τήν Ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου*, τ. Γ', Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1997.

Ἀκόμη, τὸ τεῖχος πού περιβάλλει τὴν «πόλι τοῦ Θεοῦ» ἔχει ὕψος 144 πήχεις ἐνῶ τὸ πιό σημαντικό εἶναι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως:

... καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς ὅσον καὶ τὸ πλάτος καὶ ἐμέτρησεν τὴν πόλιν ἐν τῷ καλάμῳ ἐπὶ σταδίους δώδεκα χιλιάδων· τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἐστὶ (Ἀποκ. ΚΑ', 16).

Τὸ χωρίο αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψη μᾶς δίνει τὴν «ἄνω Ἱερουσαλήμ», τὴν «καινὴ κτίσις», σχηματοποιημένη σὲ τετράγωνο μὲ πλευρὰ 12 καὶ ἄρα ἐμβαδὸν 144. Πρόκειται γιὰ τὸ τετράγωνο πού μᾶς δίνουν οἱ 144 χαιρετισμοί, ἐφόσον σχηματοποιηθοῦν. Ἡ διασύνδεση πλέον ἀνάμεσα στοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκάλυψης καὶ τὸν Ἀκάθιστο, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀριθμητικούς καὶ γεωμετρικούς συσχετισμούς εἶναι σαφής.

Ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀκαθίστου καθὼς ἀποτυπώνει στοῦ ποιήματός του τίς ἀριθμητικὲς ἀναλογίες τῆς «καινῆς κτίσεως» δὲν ἐπιχειρεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συνδέσει ἄμεσα καὶ οὐσιαστικά τὴ μορφή μὲ τὸ περιεχόμενο. Ὅταν ἀποφασίζει νὰ συνθέσει ἕναν Ὑμνο μὲ θέμα τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἢ ὁποῖα συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ἀποκάλυψη στοὺς ἀνθρώπους τῆς «Νέας κτίσεως», ἐμφανίζει αὐτὴ τὴ «Νέα κτίσις» καὶ στή μορφή, ἀξιοποιώντας στή σύνθεση τίς ἀριθμητικὲς καὶ γεωμετρικὲς συνιστώσες τῆς «ἄνω Ἱερουσαλήμ», ὅπως τίς δίνει ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη.

Δὲν εἶναι, ὅμως, μόνο ἡ ἀναφορά στὴ «Νέα κτίσις» πού συνδέει τὸν Ἀκάθιστο μὲ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Ὁ Ἀκάθιστος εἶναι ἕνας πολὺ εἰδικὸς ὕμνος πρὸς τὴ Θεοτόκο. Συγκεκριμένα, συντίθεται γιὰ νὰ ὑμνήσει τὴ Θεοτόκο ὡς «ἔμψυχο ναό». Ἐὰς ἐπικεντρῶσουμε τὴν προσοχή μας στὸν τελευταῖο μεγάλο οἶκο (Ψ).

Ψάλλοντές Σου τὸν τόκον ἀνιμνοῦμεν Σε πάντες ὡς ἔμψυχον ναόν Θεοτόκε· ἐν τῇ Σῆ γὰρ οἰκήσας γαστρὶ ὁ συνέχων πάντα τῇ χειρὶ Κύριος ἠγίασεν, ἐδόξασεν, ἐδίδαξεν βοᾶν Σοι πάντας·

Χαῖρε σκηνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου.

Ἡ Θεοτόκος ὡς «ἔμψυχος ναός» εἶναι «Θεοῦ κατοικητήριον» καὶ «Σκηνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου» ὅπως καὶ ἡ «ἄνω Ἱερουσαλήμ» (Ἀποκ. ΚΑ'). Ἔτσι ἡ Θεοτόκος χαρακτηρίζεται συμβολικά ἀπὸ τοὺς ἐκκλ. συγγραφεῖς ὡς «νέα Σιών» καὶ «Θεῖα Ἱερουσαλήμ» «ἁγία πόλις τοῦ μεγάλου ἀνακτος Θεοῦ», ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἐκνοφόρησε τὸ Θεῖο Λόγο¹².

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, κατὰ τὸ Γερμανὸ Κων/πόλεως, καθὼς ἡ Θεοτόκος εἶναι «ἔμψυχος ναός» δὲν μπορεῖ παρὰ καὶ οἱ ναοὶ τῆς Θεοτόκου νὰ

12. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γερμανοῦ ἀρχιεπισκόπου Κων/πόλεως εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου PG 98,305 ΙΣΤ'. Χαίροις, ἡ νέα Σιών καὶ θεῖα Ἱερουσαλήμ, ἁγία πόλις τοῦ μεγάλου ἀνακτος Θεοῦ, ἧς αὐτὸς Θεὸς ἐν τοῖς βάρεσι γινώσκειται.

ἀποτυπώνουν τόν οὐρανόν στή γῆ πολύ πιό ἐναργέστερα ἀπό ὅ,τι ὁ ναός τοῦ Σολομώντος στήν Ἑβραϊκή παράδοση¹³. Εἰδικότερα μάλιστα, ὁ ναός τῶν Βλαχερνῶν, ὁ ὁποῖος συνδέεται ἄρρηκτα μέ τόν Ἀκάθιστο Ὑμνο, προσλαμβάνει ὡς ναός τῆς Θεοτόκου, ἀναλογικά, συμβολισμούς πού ἀποδίδονται στή Θεοτόκο. Ἐφόσον λοιπόν ἡ Θεοτόκος θεωρεῖται «δοξασμένη πόλις» καί «νοητή Σιών», τόν ἴδιο συμβολικό χαρακτήρα ἀποκτᾶ καί ὁ ναός τῶν Βλαχερνῶν, πάντα σύμφωνα μέ τόν πατριάρχη Γερμανό¹⁴.

Ἡ «Νέα κτίσις», ἐπομένως, πού ἀποτυπώνεται ἀριθμητικά καί γεωμετρικά στή μορφή τοῦ Ἀκαθίστου, στό ἐπίπεδο τῶν συμβολισμῶν βρίσκεται σέ ἀναλογία καί μέ τή Θεοτόκο ὡς «ἐμφυχο ναό» καί μέ τόν «ταύτης οἶκον», τό ναό τῶν Βλαχερνῶν. Ἄρα, ἡ διασύνδεση ἀνάμεσα στήν ἀριθμητική συγκρότηση τοῦ Ἀκαθίστου καί τό περιεχόμενο λειτουργεῖ σέ ἓνα σύνθετο ἐπίπεδο πού καλύπτει ὅλες τίς παραμέτρους τοῦ Ἀκαθίστου: ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ - Θεοτόκος - Βλαχέρνες.

Μέσα ἀπό μία τέτοια προσέγγιση βρίσκουν ἀπάντηση τά εὐλογα ἐρωτήματα πού ἀναφύονται ἀπό τήν πρωτοτυπία τῆς δομῆς τοῦ Ἀκαθίστου γιά νά καταλήξουμε στά ἐξῆς συμπεράσματα σχετικά μέ τήν ποιητική βούληση τοῦ Ὑμνογράφου:

α) Ὁ ποιητής ἀρθρώνει τόν Ἀκάθιστο Ὑμνο σέ 24 οἶκους μέ ἀλφαβητική ἀκροστιχίδα Α-Ω. Ἡ ἐπιλογή αὐτή τῆς ἀκροστιχίδας στήν περίπτωση τοῦ Ἀκαθίστου δέν πρέπει νά θεωρηθεῖ τυχαία. Στήν «καινή κτίση» βασιλεύει ὁ ἴδιος ὁ Θεός ὁ ὁποῖος στά κεφ. ΚΑ' καί ΚΒ' τῆς Ἀποκάλυψης ἐμφανίζεται δύο φορές νά διακηρύττει:

1) ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος

2) ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἀρχὴ καὶ τέλος.

Μέ τήν ἀκροστιχίδα Α-Ω ὁ ποιητής θέλει ἀκριβῶς νά δηλώσει τήν ἐπικυριαρχία τοῦ Θεοῦ στή «Νέα κτίση», ὅπως αὐτή σχηματοποιεῖται στόν Ἀκάθιστο Ὑμνο.

β) Ἡ διάκριση σέ μεγάλους καί μικροὺς οἶκους ἐξηγεῖται ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ ποιητής δίνει ἔμφαση στήν ἀριθμολογία τῶν στίχων. Ἐφόσον ἐπιλέγει τήν ἀλφαβητική ἀκροστιχίδα γιά τούς λόγους πού ἀναφέραμε, προκειμένου

13. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γερμανοῦ εἰς τὴν ἁγίαν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας λόγος β' PG 98,356B. Εἰ γὰρ ὁ Σολομώντειος ναός, πάλαι τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἐσκιογράφει, πόσω μᾶλλον, ἐμφύχου σου ναοῦ γεγονυίας τοῦ Χριστοῦ, μὴ καὶ τὰς ἐκκλησίας τὰς σὰς ὡς ἐπιγείους οὐρανοὺς δικαίως ἔστιν ἀνακομπάζειν;

14. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γερμανοῦ, λόγος εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ σεβασμίου ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ εἰς τὰ ἅγια σπάργανα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. PG 98,373B. Εἰ γὰρ αὕτη πόλις ἐμφυχος τοῦ βασιλέως ἐχημάτισε Χριστοῦ, δικαίως ἄρα καὶ ὁ ταύτης πανάγιος ναός, οὐ καὶ τὰ Ἐγκαίνια σήμερον ἐορτάζομεν, πόλις δεδοξασμένη ἔστι τε καὶ ὀνομάζεται.

νά ἐπιτύχει τό μαθηματικό σχεδιασμό πού ἐπιδιώκει, δέν εἶναι δυνατόν νά κατασκευάσει 24 17στιχες στροφές, γιατί σέ μία τέτοια περίπτωση δέν θά εἶχαμε οὔτε τό τετράγωνο τῶν χαιρετισμῶν οὔτε καί ὁλόκληρο τόν Ἀκάθιστο ὡς τετράγωνο μέ διαγώνιο 24.

Ἔτσι, οἰκοδομεῖ τοὺς οἴκους μέ τόν ἀκόλουθο τρόπο: ἐνῶ οἱ περιττοὶ οἴκοι (1,3,5,7,9,11,13,15,17,19,21,23) ἔχουν κανονικά 17 στίχους (5+12 χαιρετισμοί), στοὺς ζυγούς οἴκους (2,4,6,8,10,12,14,16,18,20,22,24) ἀφήνει μόνο 5 στίχους στό ἴδιο μουσικό καί μετρικό πρότυπο μέ τοὺς 5 πρῶτους στίχους τῶν 17στιχων οἴκων χωρὶς στή συνέχεια νά προσθέτει τοὺς δώδεκα χαιρετισμούς, ὅπως θά περιμένε κανεῖς.

Ἡ διαφορά ἀνάμεσα στοὺς 17στιχους καί τοὺς 5στιχους οἴκους εἶναι οἱ χαιρετισμοί, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ προστίθενται στοὺς 5 πρῶτους στίχους τῶν περιττῶν οἴκων καί τοὺς κάνουν 17στιχους, παραλείπονται ἀπὸ τοὺς ζυγούς οἴκους γιά νά περιοριστοῦν αὐτοὶ μόνο σέ 5 στίχους. Αὐτή ἡ ρύθμιση τῶν στίχων γίνεται προκειμένου τό ἄθροισμα ἑνός μεγάλου οἴκου καί ἑνός μικροῦ, πού κάθε φορά ἀκολουθεῖ, νά δίνουν ἄθροισμα στίχων μαζί μέ τά ἐφύμνια 24 (= 17+1+5+1). Ἔτσι, στὸν Ἀκάθιστο διαμορφώνονται 12 τέτοιες ἐνότητες πού μᾶς δίνουν σύνολο στίχων μαζί μέ τά ἐφύμνια $12 \times 24 = 288$. Μέ αὐτὴ τὴ δομικὴ ἐπιλογή λοιπὸν κατορθώνει νά τακτοποιήσει σέ 24 οἴκους 288 στίχους ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 144 εἶναι χαιρετισμοὶ καί παρουσιάζονται σέ δωδεκάδες μόνο στοὺς 12 17στιχους οἴκους.

γ) Ἡ ὑπαρξὴ διαφορετικοῦ ἐφυμνίου στοὺς μεγάλους καί μικροὺς οἴκους δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποδοθεῖ στό γεγονός ὅτι ἐφόσον οἱ οἴκοι εἶναι διαφορετικοὶ στή μορφή, ἄρα ἀναγκαστικά πρέπει νά ἔχουν καί διαφορετικὸ ἐφύμνιο. Τό ἐφύμνιο «Χαῖρε Νύμφη Ἀνύμφευτε» θά μπορούσε νά καλύπτει ὅλους τοὺς οἴκους, ἀφοῦ ὁ Ἀκάθιστος εἶναι Ὑμνος τῆς Θεοτόκου.

Ἡ διαφοροποίηση στά ἐφύμνια ἐξηγεῖται τόσο ἀπὸ τὴ θεολογία πού ἐκφράζει ὁ Ὑμνος ὅσο καί ἀπὸ τὴ δομὴ τοῦ ποιήματος.

(1) Ὅσον ἀφορᾷ τὴ θεολογία τοῦ Ὑμνου, μέ τό ἐφύμνιο «Ἀλληλούϊα» πού λειτουργεῖ παράλληλα μέ τό «Χαῖρε Νύμφη Ἀνύμφευτε», ὁ ὕμνογράφος βλέπει τό πρόσωπο τῆς Θεοτόκου ἀξεχώριστα ἀπὸ τό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ καί ἄρρηκτα συνδεδεμένο μέ αὐτό.

(2) Ὅσον ἀφορᾷ τὴ δομὴ ἢ ὁποῖα στηρίζεται στή δυναμικὴ παρουσία τοῦ ἀριθμοῦ 12, τά διαφορετικὰ ἐφύμνια ἀρθρώνουν τό καθένα στό σύνολό του ἀπὸ μία δωδεκάδα καί ἔτσι ἀντὶ νά ἔχουμε 24 ὅμοια ἐφύμνια ἔχουμε 12 καί 12.

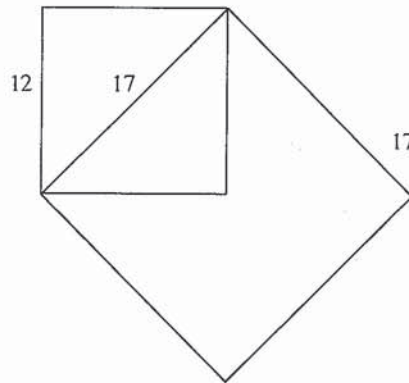
Κάτι ἀντίστοιχο συμβαίνει καί μέ τὴ διάκριση σέ θεολογικούς καί διηγηματικούς οἴκους. Ἀντὶ νά ἔχουμε 24 οἴκους ἐνταγμένους στό ἴδιο πλαίσιο περιεχομένου, ἔχουμε 12 καί 12. Ὁ ὕμνογράφος, ὅπως ἤδη ἔχουμε ἐντοπίσει

στην αρχή της μελέτης, τακτοποιεί τα δομικά στοιχεία του Ὑμνου σε δωδεκάδες, όπως ακριβώς σε δωδεκάδες είναι οργανωμένη ή δομή της «ἄνω Ἱερουσαλήμ».

Ἄς ἐπιστρέψουμε στά τετράγωνα πού μᾶς δίνουν οἱ 144 χαιρετισμοί καί οἱ 288 στίχοι τοῦ Ἀκαθίστου. Τονίσαμε ὅτι τό τετράγωνο τοῦ συνόλου τῶν στίχων (= 288) χαράσσεται ὡς διπλάσιο ἀπό τήν ἄρρητη ἤ ρητή διαγώνιο τοῦ τετραγώνου τῶν χαιρετισμῶν (= 144).

Ἐάν λοιπόν, μέ πλευρά τή διαγώνιο τοῦ μικροῦ τετραγώνου χαράξουμε τό μεγάλο τετράγωνο, τότε προκύπτει τό ἀκόλουθο σχῆμα τό ὅποιο εἶναι καί τό τελικό πού μᾶς δίνει ὁ Ἀκάθιστος:

Τό σχῆμα αὐτό εἶναι πάρα πολύ γνωστό στόν ἀρχαῖο κόσμο καί ἔχει ιδιαίτερη σημασία. Τό ἀναγράφει ὁ Σωκράτης στό διάλογο τοῦ Πλάτωνα *Μένων*,¹⁵ γιά νά ἀποδείξει στό σοφιστή Μένωνα ὅτι εἶναι δυνατόν μέ βάση λογικές διαδικασίες νά κατορθώσουμε νά γνωρίσουμε κάτι πού προϋπήρχε καί μᾶς ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστο. Ἔτσι, ἐρχεται σέ γνώση τοῦ Μένωνα τό ἄγνωστο μέχρι τότε θεώρημα πῶς τό τετράγωνο πού ἀναγράφεται ἀπό τή διαγώνιο τετραγώνου εἶναι διπλάσιο τοῦ πρώτου. Στή φιλοσοφία πού διέπει αὐτό τό θεώρημα ἀναφέρεται καί ὁ Ἀριστοτέλης¹⁶. Τό θεώρημα ὁμως αὐτούσιο τό βρίσκουμε καί στόν Ἰωάννη Φιλόπονο¹⁷, χριστιανό φιλόσοφο τοῦ βου μ.Χ. αἰῶνα, ὁ ὅποιος καί τό σχολιάζει ἀναλυτικά. Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις πίσω ἀπό τό συμβολικό αὐτό γεωμετρικό σχεδιασμό κρύβεται ἡ διαλεκτική σχέση «ζήτησις γνώσεως - εὑρεσις - σοφία».

Τό περιεχόμενο τοῦ Ἀκαθίστου εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένο μέ τή φιλοσοφία

15. *Platonis opera*, vol. 3, Oxford 1968, 82.b 9-84.a. 2.

16. *Aristotelis analytica priora et posteriora*, Oxford 1964, 71.a. 17-34.

17. *Ioannis Philoponi in Aristotelis analytica posteriora commentaria cum Anonymo in librum ii, ser Commentaria in Aristotelem Graeca* 13.3, Berlin 1909, 13, 3.14-15.

πού ἐκφράζει τό συγκεκριμένο θεώρημα.

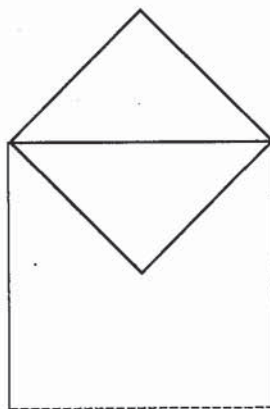
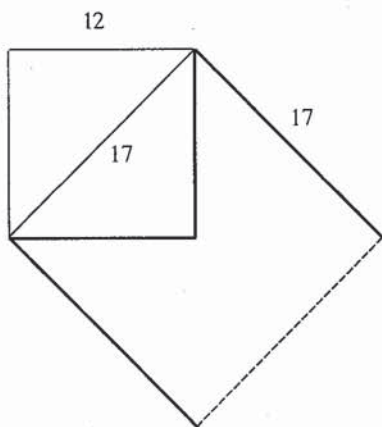
Στό διάλογο μέ τόν ἀρχάγγελο Γαβριήλ ἡ Παρθένος διατυπώνει μέ φιλοσοφικό προβληματισμό τήν ἀπορία της γιά τό παράδοξο τοῦ θείου μηνύματος καί ἀναζητεῖ τήν ἀγνωστον γνῶσιν. Ὑπενθυμίζουμε τούς πολύ σημαντικούς στίχους:

(β') *Βλέπουσα ἡ ἅγια ἑαυτήν ἐν ἀγνεΐα
φῆσι τῷ Γαβριήλ θαρσαλέως·
«Τό παράδοξόν σου τῆς φωνῆς
δυσπαράδεκτόν μου τῇ ψυχῇ φαίνεται
ἀσπόρου γάρ συλλήψεως τήν κύησιν πῶς λέγεις κρᾶζων
Ἀλληλούϊα».*

(γ') *Γνῶσιν ἀγνωστον γνῶναι ἡ παρθένος ζητοῦσα
ἐβόησε πρὸς τὸν λειτουργοῦντα·
«ἐκ λαγόνων ἀγνῶν υἱὸν
πῶς ἐστὶ τεχθῆναι δυνατόν; λέξον μοι».*

Βέβαια, ἡ Παρθένος δέ βρῖσκει ἀπάντηση μέ τή λογική, ὅπως οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι καί σοφοί τοῦ κόσμου, ἀλλά μέ τό νά γίνει Μήτηρ Θεοῦ, ἔμψυχος ναός τοῦ Θεοῦ, *Σοφίας Θεοῦ δοχεῖον καί προνοίας Αὐτοῦ ταμεῖον* καί ἔτσι ὁδηγεῖ πρὸς γνῶσιν θεϊκῆν ἀπαντας ἀγῆ τὸν νοῦν φωτίζουσα.

Ποιά εἶναι ὁμως ἡ σχέση τοῦ σχήματος τῶν δύο τετραγώνων μέ τή θεϊκή γνώση; Εἶναι ἀπλό: τό σχῆμα, στό ὁποῖο οἱ ἀρχαῖοι βλέπουν τή σοφία τοῦ κόσμου, ὁ Ὑμνογράφος τό διαβάζει μέ τό δικό του τρόπο καί βλέπει σέ αὐτό τό μονόγραμμα Μ(ΗΤΗΡ) Θ(ΕΟΥ).

Είναι ή σφραγίδα πού αναγράφεται εάν σχηματοποιηθεί ό 'Ακάθιστος. 'Η Θεοτόκος, ό έμψυχος ναός του Θεού, ως φορέας της θεϊκής γνώσεως υπερβαίνει τή γνώση των σοφών.

'Η σφραγίδα αυτή επικυρώνει τελικά τή φιλοσοφία και τά πορίσματα της εργασίας αυτής. 'Ο ύμνογράφος του 'Ακαθίστου στηρίζει τό ποίημά του πάνω σε μία σχηματική βάση μέ κυρίαρχη τή συμβολική του αριθμού 12 και του τετραγώνου του 144, ή όποια σχετίζεται άμεσα μέ τό πρόσωπο πού επιθυμεί νά ύμνήσει: τή Θεοτόκο ως *έμψυχο ναό του Θεού* και ως *Σοφίας Θεού δοχείον*.

Γενικά συμπεράσματα

'Η άποδόμηση του 'Ακαθίστου 'Υμνου πού επιχειρήσαμε μέ τήν εργασία αυτή, δέ θά ήταν δυνατόν νά επιτευχθεί εάν δέν μάς προσανατόλιζε τό ρήμα *αναγράφω*, τό όποιο συναντούμε στό προοίμιο *Τή υπερμάχω Στρατηγῶ*. 'Εφόσον δεχόμαστε τό ρήμα *αναγράφω* μέ τή σημασία «σχεδιάζω/συνθέτω», σημασία πού ύπονοεί όπως είδαμε γεωμετρικό και μαθηματικό σχεδιασμό και δικαιώνεται από τήν ίδια τή δομή του κειμένου, τότε τό προοίμιο *Τή υπερμάχω* είναι σύγχρονο, άρρηκτα συνδεδεμένο μέ τόν 'Ακάθιστο 'Υμνο και είναι έργο του ίδιου ποιητή, ό όποιος σε αυτό έμμεσα εκφράζει τήν ποιητική του βούληση για τή σύνθεση του 'Υμνου. 'Αρα, ό 'Ακάθιστος συνδέεται μέ γεγονότα πού άφορούν τήν υπεράσπιση της Κωνσταντινούπολης από έχθρική επίβουλή και όλα τά ζητήματα πού άφορούν τό συγκεκριμένο κοντάκιο είναι ανάγκη νά τοποθετηθούν σε αυτή τή βάση (7ος-8ος αϊ.).

'Επιπλέον, ή γεωμετρική σχηματοποίηση στό δομικό υπόβαθρο του 'Ακαθίστου μέ τό συμβολικό της χαρακτήρα αποκαλύπτει έναν ποιητή μέ ύψηλή μαθηματική, φιλοσοφική και θεολογική παιδεία, ό όποιος λογικά θά πρέπει νά είναι κορυφαίο πνεύμα της έποχής του.